

Theodor Kallifatides

Timandra

Traducció del grec modern de Montserrat Camps

THEODOR KALLIFATIDES

Timandra

Traducció de
Montserrat Camps Gaset

Galàxia Gutenberg

Títol de l'edició original: *Τιμάνδρα*
Traducció del grec modern: Montserrat Camps Gaset

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2on 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: març de 2022

© Theodor Kallifatides, 1994, 2022
© de la traducció: Montserrat Camps Gaset
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2022

Preimpresió: Maria García
Impresión y encuadernación: Romanya-Valls
Pl. Verdaguer, 1 Capellades-Barcelona
Dipòsit legal: B 134-2022
ISBN: 978-84-18807-28-2

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Jeia al meu costat, nu. El reflex del foc de la llar se li reflectia al front i feia brillar les gotes de suor com si fossin pedres precioses. Just en aquell moment es van sentir unes passes. Em vaig quedar glaçada. Ell tenia una respiració calmada, profunda.

–Ve algú –li vaig dir.

–Que vingui qui vulgui –em va contestar–. Fa vint-i-cinc anys que els espero.

Llavors es girà del costat dret. Al cap d'un instant s'havia adormit. Sempre dormia sobre el costat dret.

–No puc dormir sobre el costat esquerre –m'havia explicat–. No puc dormir sobre el cor, el meu cor no dorm mai.

Me'l vaig mirar, vacillant, amb una sensació indefinida de vergonya que em feia aclucar els ulls. Molts homes s'havien estirat al meu costat de la mateixa manera indefensa. Homes famosos, rics, poderosos. Fins i tot una o dues dones.

Els contemplava tots mentre dormien, m'agradava el curs lent del rostre, des de la sorpresa del plaer fins a la calma dels somnis.

Però amb ell tenia vergonya. Jo, que normalment feia servir la vergonya com un ornament i, de vegades, amb guerrers simples, com una art afrodisíaca.

Qui soc jo? Qui era l'home del meu costat? Qui eren els qui venien?

Preguntes senzilles i necessàries. Si vols expressar la teva opinió, també has de dir el teu nom. Són les exigències dels

nostres temps. El nostre testimoni no és vàlid sense la nostra signatura.

Em dic Timandra. El meu nom significa «aquella que honora l'home» i és el que he fet durant tota la meva vida. Podria dir que és la meva professió, que hom considera, erròniament, que és la més antiga del món. Soc una hetera.

Hetera, prostituta, mercenària, papallona de la nit o qualsevol altre eufemisme que es faci servir, no és una professió gaire antiga. Al començament no era ni una professió. Les dones i els adolescents sempre han estat instruments de plaer dels vencedors, i encara ho són. Algunes dones de renom ho han transformat en professió. Nico de Samos, Callístrata de Lesbos, Filènida de Lèucada.

Dones com aquestes han transformat l'esclavatge en professió. Per descomptat, sé molt bé que alguns riuen per sota el nas quan parlo de professió, però és millor ser una hetera que un polític, perquè, com diu el meu amic, el cínic Leandre, «el polític ha de satisfer com més gent millor al mateix temps. L'hetera no té cap necessitat de fer el mateix».

El meu nom és Timandra i soc una hetera.

*

He viatjat molt. Anava on em cridaven i quan era petita, allà on cridaven la mare. Ella també era una hetera i probablement el nom que duia l'hi havia donat algun home, perquè, qui sinó hauria anomenat Teòdota una dona?

Hi havia un temps en què la mare feia ombra a totes les heteres d'Atenes, i recordo un dia en què Sòcrates va venir a casa acompanyat d'uns quants joves, entre altres, un galifardeu que no reia mai, que es deia Xenofont.

El filòsof estava, com de costum, de bon humor. Quan entrà es va trobar la mare mig despullada. Un jove pintor, ara cèlebre però llavors encara completament desconegut perquè tot just acabava d'arribar d'Heracleòn, l'estava pintant. Sòcrates se

la va mirar ben mirada i després, girant-se cap als acompanyants, els va dir:

–Oh, amics! Qui ha de mostrar reconeixement per qui? No saltres que apreciem la bellesa de Teòdota o bé Teòdota que ens la mostra?

Jo estava amagada darrere d'una columna i espiava la conversa. No la recordo tota, només recordo que Sòcrates l'aconsellava sobre com conservar els admiradors i com fer-ne caure d'altres a la seva xarxa.

–Però si no en tinc cap, de xarxa –li responia la mare.

Sòcrates va esclafir la riallada.

–Tu tens la xarxa més ben teixida que existeix. Tens el teu cos.

Aquell mateix vespre em vaig plantar molta estona al davant del mirall per veure si el meu cos s'assemblava a una xarxa. No s'hi assemblava i em vaig sentir decebuda.

Aquest és el perill de les comparacions. Ens decep la realitat, en lloc que sigui la comparació la que ens decebi. Més tard havia de decebre'm moltes vegades, fins que vaig aprendre a seleccionar les meves comparacions.

*

Soc la Timandra, la filla de la Teòdota. De tant en tant, la mare, quan passava estretors, m'acusava dient que per culpa meua s'havia retirat tan d'hora de l'ofici. Perquè volia ocupar-se de mi ella mateixa, no volia que em criessin les esclaves.

La veritat, però, és que tenia altres ambicions. Volia fer que destaqués d'entre totes les dones d'Atenes, que fes ombra fins i tot a Aspàsia, que d'hetera com era va arribar a casar-se amb Pèricles. No era pas que fossin rivals. Ben al contrari. Compartien els secrets de la seva art, una art que havia après adaptant-se als desitjos de clients difícils de Sardes i de Milet.

Els atenesos i els espartans eren bons, però eren millors al camp de l'honor que no pas al llit. La mare s'havia trobat

amb sàtrapes perses de pell negra, mercaders de Lídia amb ulls com la mel, havia servit poetes de cabells arrissats, a l'illa més dolça, Xipre, on el vent de l'est portava l'aroma pesant dels cedres i on la dea del plaer, la nostra patrona i mestra, Afrodita de bell pit, havia nascut del neguit dels homes i de l'escuma de la mar.

–D'ella en vaig fer una dona –deia la mare referint-se a Aspàsia–. Però de tu en faré una reina.

Gairebé la va encertar. Gairebé vaig esdevenir una reina. Almenys vaig trobar el meu rei, però ell va preferir la batalla pel tron més que no pas el tron mateix. Mai no em vaig trobar amb Pèricles. Tanmateix, el vaig veure una vegada i aquell mateix dia vaig conèixer l'home que ara dorm sense neguits estirat al meu costat.

La gran guerra entre Atenes i Esparta ja feia un any sencer que durava. Ni els atenesos ni els espartans no havien aconseguit èxits significatius. Però molts joves havien estat assassinats. La guerra havia de durar vint-i-vuit anys. Ningú no s'ho imaginava, potser ningú no ho volia, però va ser així.

Era el primer hivern de la guerra i hi havia els primers morts. Em sembla que ens amoïnem més pels difunts que pels vius. No sé a què és degut. És com si no creguéssim que els homes moren, i prenem cura dels nostres morts com si haguessin de continuar vivint en una altra banda.

Els planys i les exèquies oficials ajuden els vius, però no pas els morts.

Els atenesos també tenien cerimònies. Amb prou feines si havia començat la tardor, i les iniciatives bèl·liques s'interromperen, van recollir els ossos dels morts en fèretres de fusta olorosa de xiprer.

Onze fèretres. Cada una de les deu tribus d'Atenes tenia el seu, i l'onzè era buit, dedicat a tots els qui no havien trobat. Durant tres dies, els atenesos acomiadaren els seus morts, i senties sanglots, laments, paraules tendres i vanes.

Jo llavors tenia deu anys. No havia conegut el meu pare. Ni tan sols sabia qui era. La mare em consolava. Ni ella no sabia qui era.

—Fins i tot les heteres són mares! —em deia—, però els seus fills poques vegades tenen un pare.

Així, me l'imaginava al meu gust, i la seva absència em semblava una mena de llibertat. Les altres criatures veien cada dia el rostre del pare, no podien superar els límits que hi posava una imatge determinada. En canvi, jo podia escollir. Buscava algú que se m'assemblés, les altres criatures s'assemblaven a algú. Elles tenien un lloc, jo tenia un camí.

Aquell dia de tardor assolellat, mentre els atenesos es dedicaven a enterrar els primers morts de la gran guerra, jo vaig decidir que el meu pare devia ser Pèricles. I era lliure de creure-m'ho. Segur que hi havia també altres criatures que somiaven tenir Pèricles per pare, però no eren lliures de creure-s'ho.

Segons la tradició, l'arcont de la ciutat havia de declamar el discurs fúnebre. Per això ningú no es va estranyar que Pèricles pugés a la tribuna. Ens hauria estranyat més que no hi hagués pujat.

Durant vint-i-cinc anys havia tingut a les mans la sort d'Atenes. Havia decretat lleis, havia organitzat l'exèrcit i consolidat l'hegemonia atenesa, que es basava principalment en les nostres ràpides trirrems. Cap ciutat no podia competir amb Atenes.

El comerç i les arts florien. La filosofia i la retòrica havien arribat al cim. Hi havia sofistes capaços de convèncer-te que el blanc era negre i el negre era blanc. Teníem escoles, gimnasos, teatres, palaus i belles viles al camp.

No tinc cap motiu per descriure Atenes. Només vull explicar per què jo havia escollit Pèricles com a pare. Ell era Atenes. Per això ningú no es va estranyar quan va pujar a la tribuna i va fer aquell discurs que gairebé de seguida assolí dimensions mítiques.

La mare m'agafava la mà i estàvem una mica apartades. Al capdavant, no érem autòctones i no teníem cap mort per plorar.

Una mica més enrere que Pèricles, hi havia una dona de túnica blanca, i al seu costat, un jove.

–Aquella és Aspàsia –em va dir baixet la mare.

Me la vaig tornar a mirar. O sigui que era ella. Serena, orgullosa, ja no gaire jove.

–És el seu fill? –vaig preguntar a la mare assenyalant el jove.

–No. És un parent de Pèricles. Pèricles n'és el tutor –em va respondre la mare amb una certa indiferència.

Així vaig veure per primer cop l'home que ara estava estirat al meu costat. Així el vaig veure i la meva vida va quedar decidida allà en aquell moment. En el moment que els atenesos ploraven els seus morts, en el moment que Pèricles declamava el discurs, mentre la mare m'agafava de la mà i mentre la terra continuava el seu curs, així, sense adonar-nos-en, ens vam trobar a l'ombra.

La mare de sobte va agafar fred. Però jo tenia calor. Molta calor, sense saber per què.

No recordo gaires coses del discurs de Pèricles, recordo només que els atenesos penjaven dels seus llavis i que el silenci era absolut mentre ell va parlar. Però un parell de frases sí que les recordo, en particular quan lloava els atenesos que tenien la magnanimitat de mirar els èxits d'altri sense revestir «la màscara feixuga de l'enveja».

Més tard vaig comprendre que allò no era del tot veritat. D'entre els homes que he conegut, poquíssims suportaven l'èxit d'altri sense revestir la màscara feixuga de l'enveja.

–Per què els afalaga Pèricles? –vaig preguntar un cop a la mare sense obtenir resposta.

–Ho entendràs tu sola més endavant.

També recordo el gran ocell negre que de sobte volà sobre els fèretres i desaparegué cap a l'orient. Això fou considerat de mal averany i els atenesos de sobte van començar a murmurar. Però Pèricles mantingué la calma. Va acabar el discurs i tots

vam tornar a casa. Tot i que alguna cosa meva es va quedar allà, a prop del xicot que estava al costat d'Aspàsia.

Tenia deu anys i no sabia el que havia perdut. Encara sabia menys el que havia trobat.

La mare ho sabia. Aquella mateixa tarda va entrar a la meva cambra i se'm va quedar mirant mentre em preparava per anar a dormir.

Em vaig treure la capa gruixuda, després la túnica que m'arribava als turmells. Llavors em vaig deixar anar els cabells, sacsejant el cap com un poltre i vaig córrer cap al llit.

Tenia pressa de tancar els ulls. La mare em va dir amb calma: –Ara tens deu anys. D'aquí a cinc seràs una dona. Treure's els vestits és un art. Demà t'ho ensenyaré.

Les seves paraules em van semblar estranyes, però no hi vaig parar gaire atenció. Com he dit, tenia pressa de tancar els ulls. Volia tornar a veure el xicot, i el vaig contemplar fins que vaig agafar el son.

*

L'home al meu costat es va moure, va allargar la mà i em va acariciar l'esquena sense desvetllar-se. Va murmurar alguna cosa amb la veu inarticulada de qui està adormit, no vaig arribar a entendre el que deia.

L'enyorava. Volia despertar-lo, volia despertar els seus ulls per fer-los brillar un altre cop amb les meves carícies.

Però havia de ser prudent. Els passos a fora s'atansaven. Sentia parlotejar en una llengua dolça però no pas per això menys bàrbara.

Qui eren? Què volien?

Podia ser qualsevol. Amics o enemics. També podien ser uns quants tafaners, gent senzilla, que volia veure de prop l'home que dormia al meu costat.

Ell tenia molts enemics, igual com molts amics. Però la seva vida era tal que no sabia mai qui era què. De tafaners, però,

n'hi havia sempre, i la més tafanera de totes era jo. Però jo no era només curiosa. Jo l'estimava, i què és l'amor si no una mena de tafaneria?

No em plantejava aquesta mena de qüestions. Aquesta era una prerrogativa dels homes. Què és l'amor? Què és la virtut? Les dones no preguntem aquestes coses. Nosaltres volem saber qui és l'home que estimem, amb això n'hi ha prou.

Un sofista, que tan bon punt guanyava unes dracmes les venia a gastar als meus braços, deia que cada persona té una resposta. Però a mi em xiuxiuejava:

–Al bosquet entre el teu cor i els teus genolls, Timandra, s'anullen totes les preguntes.

Potser és veritat que existeixen tantes respostes com persones hi ha. Allò que cal tenir clar és que tota resposta planteja noves preguntes, i que hi ha un punt en què totes les preguntes s'anullen, i que una vida humana sense aquest punt és equivocada, és un fracàs.

El sofista de vestits cars i d'ulls ben oberts havia trobat aquest punt, encara que s'esforcés durant tot el dia a demostrar el contrari.

–Els sofistes pensen amb la llengua –havia dit l'home del meu costat quan li havia explicat l'episodi. Li ho hauria pogut objectar, però no li vaig dir res. Hauria volgut demanar-li amb què pensava ell, però estava segura que hauria respost amb una riallada.

Havia substituït el silenci amb la rialla. Com no estimar-me'l?

La rialla. La seva rialla. Haig de parlar-ne una mica més. He sentit tantes rialles. A la taula, al llit. He sentit riure dones i homes a l'àgora, al teatre. He sentit riure adolescents pel camí a la nit. Però ningú no reia com l'home estirat al meu costat.

La seva rialla no tenia res de menyspreatiu, cap excitació eròtica, res de sorprenent. L'avorrien els acudits i evitava les bromes grolleres.

La seva rialla era un misteri. No sabia mai per què reia, i Sòcrates, que n'estava enamorat –qui no n'estava?– i que naturalment era molt sever amb ell, el renyava contínuament.

–Només els ximpls riuen sense motiu! –li digué una vegada a casa meva mirant-se'l amb els seus ulls miops.

El meu amant no va respondre. Però aquell vespre, quan ens trobàvem l'un al davant de l'altre sobre el gran llit, em va dir:

–Sòcrates no té raó. És ben bé al contrari. Només els ximpls tenen necessitat d'un motiu per riure.

Li hauria volgut preguntar què volia dir exactament, però va allargar els braços i em va atraure cap a ell. I en la meua vida ell era aquell punt que anul·lava totes les preguntes.

*

Naturalment no puc continuar-lo anomenant l'home del meu costat. El seu nom feu tremolar Atenes i Esparta, i induí els homes a aplaudir o a agafar les armes. Del que feia a les dones, m'estimo més no parlar-ne. N'hi ha prou de dir que encara no havia nascut la dona que no hagués volgut ocupar el meu lloc als seus braços.

Alcibiàdes, fill de Clínie i de Denòmaca. Alcibiàdes el bell. Era bell quan era una criatura, més bell encara d'adolescent i encara més bell com a home fet. Eurípides, que mai no tenia cap bona paraula per a ningú, va dir un cop que els homes bells no tenen una bella tardor. Però la tardor d'Alcibiàdes fou bella, per bé que breu, fins i tot brevíssima.

Però no hem pas d'empaitar esdeveniments. Ja n'hi ha prou que els esdeveniments ens empaitin a nosaltres, i de vegades fins i tot ens passin al davant.

Això normalment s'anomena destí, i jo crec que cada persona té el seu destí, però Alcibiàdes no creia en aquestes coses. Els sentia sovint discutir aquests temes a casa meua, a la sala gran.

Primer i millor que tots, Sòcrates, per descomptat. Després hi havia Protàgores, el rei dels sofistes, que coneixia tan bé el seu valor que no posava un preu als seus ensenyaments i deixava que els seus deixebles li paguessin el que consideressin just. Després hi havia l'inquiet Hípies d'Ilion, el cridaner Pròdic de Ceos, tots dos sofistes molt cèlebres, i al seu voltant els xicotets més rics, més intel·ligents i més bells d'Atenes. Hi havia Clínie, germà d'Alcibiàdes, els dos fills de Pèricles i d'Aspàsia, el fill del primer casament d'ella, el poeta Agató amb el seu amant, l'eixelebrat però riquíssim Pausànies. Més endavant vingué també el germà d'Agató, Plató, un adolescent seriós i silenciós d'ulls llampegants que veien alguna cosa que ningú més no veia.

Parlaven durant hores, mentre les meves esclaves de Lídia s'esmunyien entre ells, tornaven a omplir les copes de vi tot deixant enrere un dolç perfum de nits estrangeres, tan estrangeres com la nit que envoltava Alcibiàdes, adormit, i a mi, Timandra, que vetllava el seu son.

Com havíem arribat fins allà? Quins vents ens havien portat en aquell anònim poblet de Frígia? Com es podia explicar, si no era creient en el destí o en els déus o en alguna cosa semblant?

Per sort Alcibiàdes dormia, sinó, hauríem discutit.

—Per què ho hem d'explicar tot? —deia tartamudejant, cosa que indicava que estava enfadat de debò.

Fins i tot el seu quequeig s'havia posat de moda una temporada a Atenes. Els fills de les quatre famílies més grans de la ciutat feien un concurs no pas per demostrar qui era el millor, sinó qui s'assemblava més a Alcibiàdes, que d'una manera o una altra estava emparentat amb tothom. De part de pare era Melànquida, de part de mare, Alcmeònida, i per les noces amb Hipàrete era Peònida.

Jo era de pare desconegut. Era com un arbret sense arrels, cosa que contínuament em feia sentir que allò de «pare desconegut» era un punt d'interrogació no solament al costat del meu nom als registres de la ciutat, sinó al costat de tota la meua existència.

Ell tenia generacions al darrere, i això em causava una fascinació indescriptible. El podia escoltar durant hores mentre parlava dels seus avantpassats i li feia contínuament preguntes, fins i tot quan fèiem l'amor, tant, que una vegada em va dir rient:

—Timandra, sembla que facis l'amor amb tots nosaltres, vius, morts i encara no nascuts!

Si n'arribava a tenir, de raó! Sempre m'ha fascinat més l'ombra d'un home que l'home mateix.

Potser darrere tot això hi ha aquell «de pare desconegut», potser la meva professió. Al món dels homes jo era un element decoratiu. Per suportar la realitat, l'havia de canviar.

La realitat? Alguns filòsofs del nostre cercle afirmaven que la realitat no existeix, que era una imatge al mirall. Alguns hi afegien que el mirall tampoc no existia, excepte als nostres ulls.

D'altres encara afirmaven que la realitat era foc o aire o aigua o alguna altra cosa. Em va caldre força temps fins que vaig entendre que aquestes teories no eren descripcions sinó explicacions, o almenys temptatives d'explicació.

Com és la realitat, això és una pregunta. Per què és com és, això és una altra pregunta.

Per a nosaltres dones valia el com. El perquè era per als homes. I quan no hi trobaven cap resposta, ens venien a veure.

*

És millor, però, que torni a la realitat tal com era.

Era de nit. El cel era a prop i les estrelles brillaven amb una llum a la qual no estàvem acostumats. Era una nit estrangera.

He vist moltes nits estrangeres, a Grècia, a les illes, a Àsia, a Sicília. Tanmateix, no aconseguia acostumar-m'hi. Sempre trobava a faltar les nits de l'Àtica, que conserven alguna cosa de la claror del dia, com un reflex, alguna cosa com el vernís opac d'un mirall antic.

Trobava a faltar les remors de les nits de l'Àtica. Les passes dels vianants i les converses, el ressò dels himnes que cantaven en els simposis, la riulla dels adolescents que feien la seva primera guàrdia.

Era de nit, doncs. Una nit a Frígia, més freda que les altres nits. Del poble veí, anònim en la meua memòria, no n'arribava cap soroll. La cosa més probable naturalment era que hi haagués remors que no sentíem. Segur que algú estava fent un sacrifici a Cíbeles, mentre els sacerdots ballaven i cantaven fins a assolir la culminació del furor sagrat.

Els havíem vist una vegada a Sardes. Alcibiàdes estava pàllid com un mort, i tan bon punt acabà la dansa li vaig preguntar què li passava.

–No res –em va respondre, brandant el cap–. Senzillament veig els qui vindran després de nosaltres.

Llavors em va semblar que exagerava, però ara reconec fins a quin punt tenia raó. La barbàrie i la joventut sempre guanyen i només les venç el temps, que porta uns altres nous bàrbars.

I tanmateix alguna cosa resta dels vençuts. Un record, una empremta, una arruga al front de la barbàrie. Res més.

*

Al voltant i al damunt nostre, la nit estrangera de Frígia. Els passos a fora de la casa eren estranys. Qui eren els qui s'atansaven amb tanta cautela? Per què? Què volien?

M'havia agafat por. No, potser no era por, més aviat era inquietud. Hauria volgut despertar Alcibiàdes, però dormia profundament.

–Només al teu llit, Timandra, dormo més enllà del bé i del mal. En tots els altres llits haig d'escollir –em va dir una vegada.

Em preguntava què devia voler dir. Que el plaer no té ètica? Hauria volgut preguntar-l'hi. Llàstima que dormia. Tenia tan-

tes preguntes per fer-li! Qui sap per què els enamorats sempre ho pregunten tot?

Em vaig aixecar i vaig tirar una mica de llenya al foc. Estava a punt d'apagar-se i el fred s'anava tornant més intens.

No teníem ni un esclau amb nosaltres. La nostra casa era una mica a fora del poble. Estàvem completament sols. Alcibiàdes volia... Però en realitat què volia? Per què havia triat aquella casa aïllada en aquell lloc solitari? L'empaitaven? S'amagava?

Em vaig plantar a la fi nestra. La nit a fora semblava deserta. Però sabia que allà fora hi havia algú. Sabia que ens esperaven i, d'una manera vaga, que ens esperarien tant de temps com calgués.

En aquell mateix instant em vaig recordar de la meva casa d'estiu, des de les fi nestres veia les trirrems ateneses que es gronxaven en les ones calmades del Falèron.

Em mancava el vent del sud salat de l'Àtica. Em mancava la claror.

Tancant els ulls per evitar l'obscuritat nocturna de Frígia, sota les parpelles, pesants per l'insomni, vaig tornar a veure el cel de l'Àtica i les entranyes se'm van omplir com si fos de vi dolç de Samos.

Em vaig embriagar. Per un breu instant em vaig embriagar de records, m'hi vaig perdre. I de sobte vaig entendre que la realitat no és més que un pretext per veure alguna altra cosa.

*